

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

TRÜ ÕIGUSTEADUSKOND

TARTU 1974

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

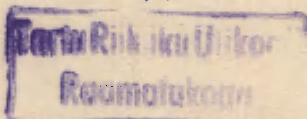
TRÜ ÕIGUSTEADUSKOND

Õigusteadlaseks õppimise võimalustest
Tartu Riiklikus Ülikoolis

TARTU 1974

Kinnitatud Õigusteaduskonna nõukogus
7. märtsil 1974.

Arh.

29962947

S A A T E K S

Käesoleva TRÜ Õigusteaduskonna teatmiku eesmärgiks on aidata noortel asjalikumalt valida endale eriala ülikoolis. Teatmik ei püüa teha reklaami õigusteaduskonna kasuks, tema põhieesmärgina on püütud näha üldkoolihariduse omandamise tähtsuse konkretiseerivat selgitust läbimõeldud kutsevaliku raames, kus üheks võimaluseks on õigusteadlase eriala omandamine. Eriti tahaksime teatmikuga rõhutada õigusteadlase eriala seda külge, mis nõuab paljude selle eriala kutsete puhul vajalikke, sageli kompenseerimatuid intellektuaalseid, moraalseid, tahtelisi, füüsilisi jmt. omadusi. Seetõttu tuleks õigusteadlase eriala valikusse suhtuda eriti suure tõsiduse ning vastutustundega, et õigustada oma eriala valikut hilisema tööga, et leida erialas oma kutsumus ja et mitte langeda vaimsesse teoorjusse ebaõigesti valitud erialal. Kui antud tagasihoidlik teatmik midagi selleks annab, võib lugeda tema peamine ülesanne täidetuks.

Teatmiku ettevalmistamisest võtsid osa teaduskonna õppejõud prof. A. Uustal, prof. V. Kelder, dotsendid H. Schneider, A. Kiris, v.õp. H. Saarsoo.

Teatmik ei dubleeri "Tartu Riikliku Ülikooli teatmikku 1974" ega "TRÜ üliõpilase teatmikku" vm. taolisi väljaandeid või kutsenõustuse muid abinõusid (isiklik nõuanne violistlastelt, teaduskonnas, kutsenõuandlates, eriala päeval vmt.)

Iga arvamus ja ettepanek teatmiku edasiseks sisustamiseks leiab heatahtlikku vastuvõttu, nende eest suur tä-

nü juba ette. Meie aadress: Tartu Riiklik Ülikool.
Ülikooli tn. 18. Õigusteaduskonna dekaanat.

Täiendavat informatsiooni seoses edasiõppimisega TRÜ
Õigusteaduskonnas saab Õigusteaduskonna dekaanadis (TRÜ
peahoone parema tiiva III korrus, tuba 313) igal tööpäeval
kell 13 - 16 ja telefonil 341 - 21 / 350. Alates 1. juu-
list aga dekaani vastuvõtuaegadel igal tööpäeval kell 13 -
15 samas.

1. ÕIGUSTEADLASE ERIALA AJALOOST JA ÜHISKONDLIK- POLIITILISEST TÄHTSUSEST

Juristi tööala tekkis ühiskondliku tööjaotuse protsessis seoses õiguse kujunemisega koos klassiühiskonna ja riigiga. Õiguse tekkimine ja selle areng seoses klassiühiskonna suhete arenemisega nõudis paratamatult teatud hulga inimeste spetsialiseerumist tööks riigimehhanismi nendes lülides, mis tegelevad õigusnormide täitmise tagamisega. Orjenduslikus ühiskonnas olid õigusemõistmise organid tihedalt seotud riigivalitsemise organitega. Feodaalühiskonnas olid põhiliselt õigusemõistjateks feodaalid ise, juristide ülesandeks oli feodaalide ja kiriku abistamine seadusandluse väljatöötamisel, kohtumõistmisel ja kehtiva õiguse normide tõlgendamisel. Kuigi kodanlikus ühiskonnas riigivõimu-, riigivalitsemise ja kohtuorganite funktsioonid on tavaliselt lahutatud, teenib ka seal juriidiline süsteem tervikuna elkõige kodanluse kui valitseva klassi eesmärke.

Sotsialistlikus ühiskonnas teenib õigus rahva valdava enamiku huve. Nõukogude üldrahvaliku riigi tingimustes on õigus aga kogu rahva tahte väljenduseks. Sellest tulenevalt täidab jurist arenenud sotsialistlikus ühiskonnas sõltumata sellest, millises riigiaparaadi lülis või rahvamajanduse harus ta töötab, üldrahvaliku õiguste kaitsmise ülesannet, teenides sellega kogu rahva huve.

Õiguse tekkimine ja areng kutsus esile ka teda uuriva teaduse - õigusteaduse - kujunemise.

Tartu Ülikoolis on õigusteadus üks vanemaid erialasid. Ülikooli kogu eksisteerimise aja vältel on õigusteaduskond olnud tema lahutamatuks koostisosaks.

Nõukogude juriidilise kaadri ettevalmistamine algas Tartu Ülikoolis pärast 1940.a. revolutsiooni Eestis, kuid katkes 1941.a. saksa fašistliku okupatsiooni tõttu.

Pärast Suurt Isamaasõda on TRÜ Õigusteaduskond olnud

keskuseks, kus on ette valmistatud valdav osa praegu Eestis töötavast juriidilisest kaadrist. Statsionaarselt lõpetanute kõrval on paljud meie vabariigi rahvamajanduses töötavad juristid saanud oma kõrgema hariduse, õppides TRÜ Õigusteaduskonnas kaugõppe teel. Üldse on nõukogude ajal kõrgema haridusega juristi diplomi saanud Tartu Ülikoolis ligi 1500 inimest.

Silmas pidades Eesti NSV rahvamajanduse kasvavaid vajadusi kõrgema juriidilise haridusega kaadri järele, on viimastel aastatel vastuvõtt TRÜ Õigusteaduskonna statsionaarsesse osakonda pidevalt suurenenud. Kui enne 1967. aastat võeti vastu igal aastal enamasti 25 üliõpilast, siis pärast seda on iga-aastane vastuvõtt olnud 50-55 üliõpilast. 1974. a. võetakse Õigusteaduskonna statsionaarsesse osakonda vastu 60 üliõpilast, kusjuures teaduskonna perspektiivse arenguplaani kohaselt vastuvõtt teaduskonda veelgi suureneb.

Juristi tegevus nõukogude riigiparaadi mitmesugustes lülides on suure ühiskondlik-poliitilise ja majandusliku tähtsusega. Ilma kõrge erialase ettevalmistusega juristide osavõtuta ei ole kaasaajal mõeldav ühiskondlike suhete õigusliku reguleerimise protsess: ühiskonna kommunistliku ülesehituse seisukohalt vajalike ja kasulike õigusaktide väljatöötamine (riigi õigustloov tegevus), nende täpse ja kõrvalekaldumatu täitmise kindlustamine (seaduslikkuse järelvalve), sotsialistlike organisatsioonide ja kodanike vaheliste õiguslike vaidluste lahendamine. Seoses ühiskondliku tootmise kiire arenguga ja sellest tulenevalt ka ühiskondlike majanduslike organisatsioonide vahel omandab järjest suurema majandusliku tähtsuse juristi tegevus rahvamajanduses. Siin tagab juristi abi ettevõtete- ja organisatsioonidevaheliste lepingute õige ja juriidiliselt täpse vormistamise, lepingu mittetäitmise või ebaõige täitmise korral aga - seaduses või lepingus ettenähtud abinõude õigeaegse kohaldamise.

2. ÕIGUSTEADLASEKS ÕPPIMISEST TRÜ ÕIGUSTEADUSKONNAS

Leida kaasajal sadade erinevate elukutsete hulgast see ainuõige ja sobiv on küllaltki raske. Valik sisaldab endas paratamatult mõningast riski ja juhuslikkuse momenti. Otustada selle üle, kas mingi elukutse on huvitav või mitte, saab vaid siis, kui seda elukutset põhjalikult tuntakse. Iga elukutse kasvatab endale ise patrioote. Seda näitavad ka vestlused Õigusteaduskonda astujatega. Enamik neist ei tea oma tulevases elukutsest peaaegu mitte midagi või on neil vaid ähmane ja mõnikord isegi väär ettekujutus. Ometigi saavad enamikust tublid spetsialistid ja ainult vähesed on valitud erialast kas õpingute vältel või hiljem loobunud. Kuid isegi need juhud pole eriti kahetsusväärased, sest juristi ettevalmistus võimaldab töötada väga erinevatel, sageli isegi vastandliku iseloomuga töökohtadel. Kellele ei meeldi prokurööri või uuriija rahutu elukutse, alaline tegelemine kurjategijatega, võib valida hoopis rahuliku ma juristi ametikoha ettevõttes või majandusorganisatsioonis. Kui huvitatakse hoopiski tööst komsomoli, ametiühingu või teiste ühiskondlike organisatsioonide liinis, kuluvad juristi teadmised ja oskused sealgi marjaks ära. Harvad pole ka juhud, kus juristidest on saanud majandusjuhid, ettevõtete direktorid, osakonnajuhatajad, finantsala töötajad, aga ka kirjanikud, ajakirjanikud, raadio- või televisioonireporterid, näitlejad ja mõnede teiste elukutsete esindajad.

Mõnikord soovitakse Õigusteaduskonda astuda põhjustel, et juristi elukutse on põnev, töö puhas ja kerge. Sellised ettekujutused on ekslikud ja põhinevad puudulikul informatsioonil. Tegelikult on juristi elukutse tõsine, raske ja keerukas. Juristi ülesannete täitmise kasvõi rahuldaval tasemel ei ole igapähele jõukohane. Paljudel juristi ameti-

kohtadel esineb sageli küllalt keerukaid olukordi ja probleeme. Sageli domineerivad juristi töös elu varjuküljed.

Juristil peavad olema igati motiveeritud, väljapeetud ning väljakujunenud töökspidamised ja väärtused, ta peab ka keerukates olukordades jhäma truuks endale, oma elukutsele, tööle ja õigusele, sõltumata vastasmõjudest, mis teinekord võivad olla vägagi suured ja keerukad. Vaid tugevad iseloomud suudavad vastu seista sellisele pingele, näha sellises võitluses romantikat. Mõningad töökohad nõuavad peale tugeva närvikava ka füüsilist vastupidavust. Seetõttu ongi juristi elukutset peetud mehelikuks elukutseks. Kes soovib saada juristiksi, peab armastama elu, inimesi, peab vihkama ebaausust, pahesid ja puudusi, peab palju ohverdama iseendast õiguse, parema elu ja tuleviku nimel.

Õigusteadeuskond võtab vastu üliõpilasi nii statsionaar-sesse kui ka mittestatsionaar-sesse osakonda. Statsionaar-sesse osakonda võetakse eelisjärjekorras tööstasõiga ja Nõukogude armeest naasnud noori. Teatud arv kohti reserveeritakse ettevalmistuskursuste lõpetajatele. Ülejäänud kohad täidetakse konkursi korras äsja keskkooli lõpetanute-ga.

Teaduskond valmistab ette kaadrit paljudele erialadele, millistest noorte hulgas tuntakse vaid traditsioonilisi. Traditsioonilisteks juristide töökohtadeks loetakse rahva-kohut, prokuratuuri, advokatuuri, tööd avaliku korra kaitse organeis. Kuid see on vaid üks teaduskonna lõpetanute töö-lesuunamise liin. Peale selle valmistab teaduskond ette kaadrit ka nõukogude riigiaparaadi - täitevkomiteede, mi-nisteeriumide ja teiste nõukogude asutuste jaoks. Juristid töötavad seal kas puhtjuriidilistel või siis mitmesugustel juhtivatel kohtadel. Kolmandaks juristide töölesuunamise liiniks on meie majandusorganisatsioonid: tööstusettevõtted, kolhoosid, sovhoosid jne. Majandusorganisatsioonides on ju-rist ettevõtte õiguslik teenindaja, juhtkonna ja töötajate juriidiline nõuandja, majandusorganisatsiooni ja selle töö-tajate õiguste kaitsja.

Eriti võimekatest teaduskonna lõpetajatest valitakse

kaadrit ka teaduskonna enda jaoks, aga samuti on Õigusteaduskond andnud teadlaste kaadrit ka sellistele ühiskonna- teadustele nagu poliitiline ökonomia, filosoofia, dialektiline ja ajalooline materialism, teaduslik kommunism, NIKP ajalugu jt.

Lähtudes kolmest põhilisest töösuunast toimub viie õppeaasta jooksul juristide kaadri diferentseeritud ettevalmistus. Kolmel esimesel kursusel õpitakse igale juristile vajalikke ülesandeid: riigi ja õiguse ajalugu, riigi ja õiguse üldteooriat, poliitilist ökonomiat, marksistlikku filosoofiat, kriminaalõigust, tsiviilõigust, tööõigust jt. Kolmanda õppeaasta kevadel viibivad üliõpilased lühiajalisel tutvumispraktilikal rahvakohtus, prokuratuuris, majandusorganisatsiooni (ettevõtte) õigustalituses ja tööraha saadikutē nõukogu täitevkomitees. See tutvumispraktilika peab kaasa aitama eriala valikule, sest kolmandast õppeaastast alates algab spetsialiseerumine vastavalt eelnimetatud kolmele põhilisele töösuunale kriminaal-, tsiviil- ja haldus- tsükliise. Jätkub üldainete õpetamine, millele lisanduvad erikursused vastavalt valitud spetsiaalsusele ja tulevasele tööalale. Tulevased uurijad tutvuvad põhjalikumalt kriminaalõigusega, kriminalistikaga, kriminoloogiaga, kõige kaas- aegsega, mis on vajalik võitluseks kuritegevusega.

Tööstusettevõtete ja põllumajandusjuristidele aga antakse majandusalaseid teadmisi, loetakse juhtimisteaduse aluseid jne.

Nõukogude riigiaparaadi jaoks ettevalmistatavatele spetsialistidele õpetatakse täitevkomiteede töö spetsiifikat, kaasajal vajalikku sotsioloogiat jne.

Teoreetiliste loengute kõrval toimuvad ka praktikumid, kus õppetööd püütakse võimalikult lähendada juristi praktilisele tööle.

Menetluspraktilika käigus püütakse omandada lisaks ülikoolis saadud teoreetilistele teadmistele ka esialgseid praktilise töö kogemusi.

Juristiksi õppimine (välja arvatud üksikud ained, nagu

kohtufotograafia jt.) seisneb põhiliselt kuulamises, lugemises, mõtlemises, juurdlemises, analüüsimises, üldistamises, võrdlemises, kahtlemises, vaidlemises, jälle kuulamises ja jälle lugemises. See on eelkõige ajude töö. Seetõttu on juristi tööpäev sageli isegi väsitavam kui mõne teise eriala üliõpilaste oma. Mõnikord arvatakse, et hea jurist saab sellest, kes on tugev ajaloo, keeles ja kirjanõuduses. Kuid humanitaarteaduste kõrval on juristile hädavajalik ka tugev abstraktse mõtlemise võime. Jurist ei saa teadmiste omandamisel mitte midagi vaadelda, käega katsuda, maitsta või haista. Õigusel ei ole mõõtmeid, teda tuleb vaid abstraktselt ette kujutada. Sellise mõtlemisvõime vajalikkust on tõendanud matemaatika erikallakuga koolide lõpetanute eriline võimekus õigusteaduskonnas.

Suurt rõhku pannakse kirjalikule ja suulisele väljendusoskusele. On need ju ainsad juristi tegevusvahendid. Selleks kasutatakse kirjalike tööde - kursuse- ja diplomitööde vormi. Juriidilise mõtlemise arendamisele, suulise ja kirjaliku väljendusoskuse omandamisele aitab kaasa töö ÜTÜ ringides, osavõtt Rahvusvaheliste Suhete Ringi ja teiste teaduslike ringide tööst. Avaliku esinemise oskust püütakse arendada ühingu "Teadus" kõnekursuste, kõnekoolide jne. kaudu. Eriti vajalikuks peetakse ka organiseerimisvõimet, inimestega suhtlemise oskust. Seda püütakse saavutada ühiskondliku töö mitmekesiste vormide kaudu, eriti aga komso-moli-, ametiühingu-, parteitöös ja teistes ühiskondlikes organisatsioonides. Kasutatakse ka juristidele spetsiifilisi ühiskondliku töö vorme, nagu prokuröri ühiskondlikud abid, rahvakohtu kaasistujad, rahvasaadikud, rahvamalevlastes jt.

Jurist on aktiivne ühiskonnategelane alati ja kõikjal. Seepärast peab ta selleks kogemusi saama juba õpingute ajal.

Õigusteaduskonna üliõpilased võtavad aktiivselt osa kogu üliõpilaskonna elust, tegelevad spordiga, võtavad osa isetegevusest, õpivad amatöörautojuhtideks jne. Peale üliõpilaskoolilisel tegevustel isetegevusringide harrastatakse

isetegevust ka teaduskonnas. On ju vaja sisustada üliõpilas-
õhtuid, veeta kõige kasulikumalt elu üks ilusamaid perioo-
de - üliõpilasaastad.

3. ESIMESED SAMMUD TEADUSETEEL

Teadus tungib üha enam kõikidesse ühiskonnaelu pooridesse. Paljud ülesehitustöö praktilised ülesanded on omandanud teaduslike probleemide iseloomu, mis nõuavad uurimustlikku lähenemist. Juba nüüdisajal, seda enam tulevikus, nõutakse juristidelt mitte üksnes vaba orienteerumist õigusalastes küsimustes, vaid ka iseseisvat mõtlemisvõimet, teaduslikku probleemiseadet, ülesannete formuleerimisoskust ja kaasaegse uurimisarsenali tundmist.

Seetõttu tähendab õppimine ülikoolis ühtlasi aktiivset lülitumist teaduslikku töösse. Üliõpilaste teaduslik töö kõrgemas koolis kujutab endast ühelt poolt õppeprotsessi lahutamatu osa, mis seisneb kohustuslike referaatide, kursuse- ja diplomitööde tegemises. Teiselt poolt on ta iseseisev enesetäiendamise vorm, osa sellisest uurimistööst, mis pole otseselt õppeplaanis ette nähtud.

Üliõpilaste teaduse arendamine on tihedasti seotud üliõpilaste teadusliku ühingu - ÜTÜ - tegevusega. See on teadusehuvilisi noori ühendav ja nende tegevust korraldav organisatsioon, kuhu kuulub ligemale 70% õigusteaduskonna üliõpilastest. Iga teaduskonna ÜTÜ-l on oma nõukogu, mis allub ülikooli ÜTÜ nõukogule, see aga omakorda ÜTÜ Vabariiklikule Nõukogule.

Nooremate kursuste üliõpilaste lülitamine ÜTÜ töösse toimub peamiselt riigi ja õiguse ajaloo ringi, riigiõiguse ringi ning teiste ringide kaudu, kes organiseerivad kohtumisi teadlastega, korraldavad uurimismetoodika ja -tehnika probleemide arutamiseks, ettekannete ärakuulamiseks, teatu analüüsimiseks töökoosolekuid. Vanemate kursuste üliõpilased tegelevad põhiliselt iseseisva uurimistööga, kusjuu-

res ringide töö^l on siin tagasihoidlikum koht.

Igal aastal toimuvad ÜTÜ teaduslikud konverentsid ja teaduslike tööde konkursid. TRÜ Õigusteaduskonna üliõpilaste osavõtt teaduslikust tööst on olnud aktiivne ja edukas. Nad on saavutanud medaleid ja aukirju mitte üksnes ülikooli ning vabariigi, vaid ka üleliidulises ulatuses.

1973.a. aastal jõudsid üliõpilased nii kaugele, et andsid välja oma uurimistö^{de} kogumiku "TRÜ Õigusteaduskonna ÜTÜ töid I". Siinjuures vajab märkimist, et üliõpilased on mitte üksnes selle kogumiku autorid, vaid ka toimetajad ja kunstilised kujundajad. Lisaks sellele on Õigusteaduskonna ÜTÜ liikmed esinenud loengutega tö^tajatele ja keskkooliõpilastele ning avaldanud oma uurimistö^{id} ajakirjanduses.

Teaduskonna ÜTÜ-l on tihedad sidemed Moskva, Leningradi, Voroneži, Riia ja Vilniuse ülikoolide õigusteaduskondade üliõpilasuurijatega - vahetatakse kogemusi ja tö^{id} ning esinetakse vastastikku konverentsidel. ÜTÜ on seega heaks suhtlemise ja teaduse harrastamise kooliks.

4. ÜLIÕPILASTE ELU-OLU TEADUSKONNAS

Õigusteaduskonna statsionaarselt õppivatele I-IV kursuse üliõpilastele, kes on saanud eksamisessioonil väga häid ja häid hindeid, makstakse stipendiumi 40 rbl. kuus. V kursusel on stipendium 45 rbl. Üliõpilastel, kes saavad eksamisessioonil ainult väga häid hindeid ja võtavad aktiivselt osa ühiskondlikust tööst, suurendatakse stipendiumi 25% võrra. Esimese kursuse üliõpilastele määratakse stipendium esimesel semestril vastuvõtuksamite hinnete alusel, kõrgendatud stipendiumi neile ei maksta. Asutuste ja ettevõtete poolt NSV Liidu Ministrite Nõukogu 18. septembri 1959.a. määruse nr. 1099 ja teiste vastavate määruste alusel õppima suunatud isikutele makstakse 15% võrra kõrgemat stipendiumi. Üksikud meie teaduskonna eriti silmapaistvad üliõpilased saavad V. Kingissepa ja J. Varese nimelist stipendiumi määraga 65 rbl. kuus.

Meie teaduskonna üliõpilased kasutavad kahte ühiselamust, mis on kujundatud ning sisustatud kaasaja vajaduste ja nõuete kohaselt. Toad on kahe-, kolme- ja neljakohalised.

Üliõpilastel on võimalik kasutada ülikooli einelauda, sööklat ja kohvikuid. Neist kohvik "Sophokles" asub peahoone keldrikorrusel. TRÜ kohvik paikneb aga peahoone kõrvalmajas ning pole mitte ainult söögikohaks, vaid ka mõnusaks ajaviitenaigaks ja tunnustatud näituseruumiks.

Oma vaba aega kasutavad üliõpilased vastavalt huvidele, soovidele ja maitsele. Selleks leiab tulevane jurist ülikoolis küllalt võimalusi. Korraldatakse teaduskonna- ja kursuseõhtuid, kohtumisi juristide-praktikutega jms. Tradit-

siooniliseks on saanud nn. "tudengiks loomise õhtu", nääri-õhtu, rahvusvahelise naistepäeva tähistamine, sõpruskohtumised Läti Riikliku Ülikooli Õigusteaduskonna üliõpilastega, kevadine laevasõit Piirissaarele jne.

Osavõtt kultuuritööst ja taidlusest toimub meil peamiselt kahes vormis. See on ühelt poolt võimalik üleülikoolilistes isetegevusringides ja -kollektiivides, kelle tegevust koordineerib TRÜ ametiühingu klubi. Meie üliõpilasi laulab Tartu Akadeemilises Meeskooris, kes on ülemaailmse noorsoofestivali laureaat, TRÜ nais- ja kammerkooris. Nad võtavad osa rahvakunstiansambli, puhkpilliorkestri, ülikooli näiteringi, kunsti-, kodunduskabineti jt. tööst. Ülikooli klubi juures töötavates ringides saavad oma võimeid arendada vokaalsolistid, tantsijad jt. taidlejad.

Teiselt poolt on kõigil soovijail võimalus osa võtta teaduskonna ametiühingu- ja komsomolibüroode poolt suunatavast taidlusest.

Tähtis kohta on ka kehakultuuril ja spordil, millega tegelemiseks on leidnud võimalusi tippsportlaste kõrval ka teised asjahuvilised. Kõigil üliõpilastel on võimalus viibida Kääriku tervistavates spordilaagrites, mida korraldatakse teaduskonna kursustevahelise sotsialistliku võistluse võitjatele ja diplomandidele.

Suvevaheajal võtab enamik meie üliõpilasi osa tööst Eesti Üliõpilaste Ehitusmalevas või TRÜ Suvemalevas. Meie teaduskond on igal aastal andnud juhtivat kaadrit EÜE-le ja Eesti Õpilasmalevale.

5. ÕIGUSTEADUSE ERIALA KESKSEMATE KUTSETE KUTSEKIRJELDUSI

Rahvakohtunik töötab linna või rajooni rahvakohtus. Valitakse linna või rajooni valimisõiguslike kodanike poolt üldiste ja otseste valimiste teel salajase hääletamise tulemusel viieks aastaks. Rahvakohtuniku nõutavaks vanuse alammääraks on 25 aastat.

Õigusmõistmiseks nõutakse rahvakohtunikult seaduste täpset tundmist, neile vastavat tegutsemist ning eriti arenenud õiglustunnet. Lisaks sellele on nõutav kohtupidamise korra täpne tundmine. Erinevalt mõne teise õigusala töötajast on rahvakohtunik nn. laia profiiliga spetsialist. Tal on vaja tunda paljude õigusharude norme.

Õigusemõistmisel on kohtunikud sõltumatud ning alluvad ainult seadusele. Kriminaal- ja tsiviillasju lahendavad kohtunikud seaduse alusel, hindavad tõendeid ilma kõrvaliste mõjudeta, oma sisemise veendumuse kohaselt. Kohtunike sõltumatust garanteerib nende eriline õiguslik staatus: neilt võidakse kohtuniku volitused ära võtta üksnes valijate nõudmisel või süüdimõistmisel kriminaalkorras, nende kriminaalvastutusele võtmine võib toimuda üksnes liidubariigi või NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi nõusolekul. Kohtunike distsiplinaarvastutusele võtmine võib toimuda üksnes kõrgemalseisva kohtu distsiplinaarrajade kohtukolleegiumi poolt.

Kohtunikud võtavad aktiivselt osa ühiskondlik-politilisest elust. Enamikul juhtudel on nad valitud kohalike TSN-ide rahvasaadikuteks või EKP linna- või rajooniorganite koosseisu. Mitmekesise juriidilise praktikaga kokkupuutumine ja võimalus üldistada materjale võimaldab neil teha

edukalt ka teaduslikku tööd.

Töölalastest omadustest on nõutav veel tasakaalus, küllaldane eluküpsus ja kogemuste pagas. Tuleb ju kohtunikul sageli otsustada inimese saatuse üle. Peale õigusalaste küsimuste kuuluvad kohtuniku huviorbiiti veel psühholoogia, sotsiaalpsühholoogia, kohtupsühholoogia, pedagoogika jt. probleemid.

Prokuröör on kõrgema juriidilise haridusega ametiisik, kes teostab kõrgeimat järelevalvet seaduste täpse täitmise üle kõigi ministriumide ja ametkondade ning neile alluvate asutuste ja ettevõtete, kooperatiivsete ja teiste ühiskondlike organisatsioonide, juurdlus-, uurimis- ja kohtuorganite ning kinnipidamiskohtade, samuti ka üksikute ametiisikute ja kodanike poolt. Prokurööri kohustuseks on tarvitusele võtta abinõud igasuguste seaduserikkumiste ärahoidmiseks, ükskõik kelle poolt need on toime pandud. Kui seadust on rikutud, võtab prokuröör tarvitusele abinõud seaduserikkumise kõrvaldamiseks ning materiaalse kahju hüvitamiseks. Seaduserikkumises süüdi olevad isikud võtab prokuröör sõltuvalt seaduse rikkumise iseloomust kriminaalvastutusele või rakendab abinõud nende karistamiseks administratiiv- või distsiplinaarkorras, kohaldades nende suhtes ühiskondliku mõjutamise vahendeid. Prokurööril on õigus esitada riigiorganeile ja ühiskondlikele organisatsioonidele esildisi seaduste rikkumisi soodustavate asjaolude kõrvaldamiseks. Prokuröör täidab oma funktsioone sõltumata ükskõik missugustest kohalikest organitest, alludes ainult NSV Liidu peaprokuröörile. Prokuröridele omistatakse auastmed vastavalt nende ametile ja tööstaatile prokuratuurorganites (noorem jurist, III - I klassi jurist, noorem õigusnõunik jne.). Auastet omavad prokurörid kannavad ametikohustuste täitmisel vormirietust ja kindlaksääratud eraldusmärke.

Töö prokuröörina nõuab eriti inimlikku küpsust, tasakaalukust, teo ja mõtte iseseisvust, väsimatut usku toese, õigusesse ning inimestesse.

A d v o k a a t on juriidilise ettevalmistusega isik, kes osutab oma klientidele - kodanikele, ettevõtetele, asutustele ja organisatsioonidele - õiguslikku abi. Sellel otstarbel annab ta neile juriidilist konsultatsiooni, koostab avaldusi ja lepingute projekte ning kaitseb nende seaduslike huve kohtus, arbitraažis ja administratiivorganites. Kesksel kohal advokaadi kutsetegevuses on esinemine kohtus - tsiviilasjades hageja või kostja esindajana, kriminaalasjades - kohtualuse kaitsjana või kannatanu esindajana. Kuid advokaadi osavõtt kriminaalasjast algab juba varem ja nimelt eeluurimisstaadiumist. Advokaadi kutsetegevusel on suur tähtsus sotsialistliku seaduslikkuse kindlustamisel ja oma kliendi õiguste ja seaduslike huvide kaitsmisel. Tema tähtsaks ülesandeks on õiguslaste teadmiste levitamine. Advokaadi kutsetegevust reguleerivad õigus- ja kutse-eetikanormid. Ta peab olema printsiipaalne ja taitma enda peale võetud kohustusi lõpuni. Advokaadid töötavad advokaatide kolleegiumi liikmeina õigusnõuandlate koosseisus. Advokaatide kolleegium on advokaaditööga tegelevate isikute vabatahtlik koondis. Advokaadid saavad töötasu klientide õigusnõuandla kassasse makstud summade arvel. Sotsiaalkindlustuse ja mõningate muude õiguste alal on advokaadid võrdseks loetud tööliste ja teenistujatega. Advokaadiülesannete edukas täitmine eeldab klientidega suhtlemise oskust, inimestega kontakti leidmist ning võimeid avalikkuse ees esineda.

U u r i j a teostab kriminaalasjade kohtueelset uurimist. Tema ülesanne on kuriteo igakülgne, täielik ja objektiivne uurimine. Ta peab kindlustama kõigi kuritegude kiire ja täieliku avastamise ning selle, et ühtki süütut ei võeta kriminaalvastutusele.

Uuriija peab juhinduma täpselt seaduste nõuetest. Ta otsustab eeluurimise käigus uurimise suunamise ja uurimistõimingute teostamise eseseisvalt, välja arvatud need juhud, kus "Eesti NSV kriminaalprotsessi koodeksis" on ette nähtud protsessuaalse toimingute teostamiseks prokuröritelt sanktsioo-

ni saamine. Ühtlasi kannab ta täielikku vastutust eeluuri-
mise seadusparasuse ja õigeaegsuse eest. Kuriteo avastami-
sel, samuti kuritegu soodustanud asjaolude väljaselgitami-
sel kasutab ta laialdaselt üldsuse abi.

Seaduste täpse täitmise järele eeluurimisel valvab
prokurör, kelle juhendid on uurijale kohustuslikud.

Kriminaalasju uurivad kas prokuratuuri, siseministee-
riumi või riikliku julgeoleku organite uurijad. Eesti NSV
prokuröri juures töötavad eriti tähtsate asjade uurijad,
teistes organites - vanemuurijad ja uurijad.

Oluline tähtsus on uurija ettevalmistamisel muude õp-
peainete kõrval Nõukogude kriminaalõiguse, kriminaalprot-
sessi, kriminalistika, kohtupsühholoogia, -meditsiini ja
-psühhiaatria ning kriminoloogia kursusel.

Uurijana töötamine eeldab ideelis-politilist küpsust,
laia silmaringi, sügavaid erialaseid teadmisi, samuti ot-
sustusvõimet, operatiivsust, täpsust, suhtlemisoskust, print-
sipaalsust ja järjekindlust.

J u r i s k o n s u l t töötab ministereeriumides, kesk-
asutustes, linnade ja rajoonide TSN täitevkomiteedes, suu-
remates asutustes (haiglad, teaduslikud asutused, kõrgemad
õppeasutused jt.), tööstus-, kaubandus-, teenindus-jt. rah-
vamajandusettevõtetes, kolhoosides ja sovhoosides peaspetsi-
alistide õigustes.

Ministereeriumide ja keskasutuste juriskonsuldid teenin-
davad ministereeriumi või keskasutust õiguslikult, organisee-
rivad õigusalast tööd ministereeriumidele alluvates ettevõtte-
tes, juhendavad meetodiliselt ministereeriumidele alluvate
ettevõtete juriskonsultide tööd. Asutuste ja ettevõtete ju-
riskonsuldid on asutuse ja ettevõtte juhtkonnale juriidili-
se nõu andjateks ning neile on selleks antud kindlad õigu-
sed. Nad kontrollivad asutuse või ettevõtte juhtkonna poolt
antavate õigusaktide seaduslikkust, nende ülesandeks on sot-
sialistliku omandi ja sotsialistliku seaduslikkuse kaitse
tagamine asutuses või ettevõttes, töötajate õiguste kaits-

mine. Juriskonsuldid võtavad osa ettevõtete poolt majanduslepingute sõlmimisest, kohaldavad õiguslikke abinõusid nende täitmise tagamiseks, valmistavad ette materjalid lepinguliste vaidluste lahendamiseks, kaitsevad kohtus või arbitraazipraktika üldistamise tulemusena teevad juriskonsuldid ettepanekuid asutuse või ettevõtte juhtkonnale majandus- ja õigusala töö parandamiseks, abistavad asutuse või ettevõtte juhtkonda ettevõtte finantsmajandusliku töö parandamisel; kindlustavad asutuse või ettevõtte vajaliku juriidilise informatsiooniga; viivad asutuses või ettevõttes läbi õigusala töid õppusi, õiguspropagandat töötajate hulgas; teenindavad õiguslikult oma asutuse või ettevõtte töötajaid.

Peale õiguslike probleemide peaks juriskonsult huvituma veel majandusprobleemidest, tootmistegevuse organiseerimisest; edukaks tööks on vajalikud eelteadmised oma ettevõtte tootmistegevuse omapärasest.

Juriskonsultide ettevalmistamine toimub spetsiaalse tsükli kaudu, kus peale õiguslike distsipliinide õpetatakse veel mõningaid majanduslikke distsipliine, antakse teadmisi juhtimisteooriast jne.

N o t a r töötab rajooni või linna notariaalkontoris vanemnotarina, vanemnotari asetäitjana või notarina. Määratakse ametisse Eesti NSV Justiitsministri poolt. Notar ei või töötada teises asutuses, ettevõttes või organisatsioonis. Erandeid võidakse teha isikutele, kes tegelevad pedagoogilise või teadusliku tööga.

Notarid teenindavad asutusi, ettevõtteid, organisatsioone ja kodanikke neile notariaaltoimingute tegemise teel. Notar tõestab lepinguid, volikirju ja testamente, annab välja mitmesuguseid tunnistusi, tõestab dokumentide ära kirju ja väljavõtteid, dokumentidel olevate allkirjade ehtsust, volikirju jne. Notarid deponeerivad raha ja vaartpabereid, võtavad tarvitusele abinõusid parandvara hoidmiseks ja teostavad muid kodanike huve kaitsvaid notariaaltoiminguid.

Kodanike palvel koostavad notarid lepingute, volikirjade, testamentide, avalduste jne. projekte, teevad dokumentidest ärakirju ja väljavõtteid, annavad juriidilist konsultatsiooni.

Notari tegevus võib esialgu tunduda ühekülgsena. Kuid tuleb silmas pidada, et kõikide notariaaltoimingute sooritamiseks on vaja tunda üksikasjalikult nende sisu ning täpselt kinni pidada notariaaltoimingute eeskirjadest. Notari tegevuse täpsusest ja õigusest sõltub suurel määral kodanike, asutuste ja ettevõtete õiguste kaitse. Notaril tuleb oma tegevuses palju kokku puutuda kodanikega, kes vajavad tema abi oma seaduslike õiguste teostamisel, tagamisel või kaitsmisel.

Toos nõutav eriline täpsus ja tähelepanelikkus.

Haldustöötaja Õigusteaduskonna haldustsükli lõpetanud leiavad rakendamist peamiselt kohalike nõukogude aparaadis, kus nad töötavad täitevkomitee juriskonsultidena, organiseerimistöo inspektoritena, üld- ja sotsiaalkindlustusosakondade juhatajatena. Hästi on juristid toime tulnud linna- ja rajooninõukogude täitevkomiteede sekretäridena, täitevkomiteede esimeestena ja nende asetäitjatena. Üha rohkem kasutatakse selle tsükli lõpetajaid vabariigi keskhaldusorganite õigustalitustes ja kaadriosakondades, üha sagedamini on suunatud neid juhtivale tööle komsomolija teistes ühiskondlikes organisatsioonides.

Töö haldusaparaadis ja haldusaparaadi ülesannete pidev kasv seab haldustöötajatele mitmeid erinõudeid. Neilt nõutakse ideelis-poliitilist küpsust, head perspektiivitunnetust, arenenud üldistusvõimet, organiseerimis- ja suhtlemis- oskust, juhtimisalaseid teadmisi, riigiaparaadi ülesehituse ja tegevusprintsipi tundmist.

Haldusaparaadis töötamiseks valmistatakse noori spetsialiste ette Õigusteaduskonna haldustsükliis. Selles tsükliis õpetatakse lisaks üldainetele erikursuste raames tööteaduslikku organiseerimist riigiaparaadis, õiguskübernee-

tika aluseid ja sotsioloogiliste uurimiste metodoloogiat, normitehnikat, administratiivvastutust, sotsiaalpsuhholoogiat, kaadri komplekteerimise ja töötasustamise õiguslikku korraldust. Lisaks erialasele teoreetilisele ettevalmistusele viibivad haldustsükli üliõpilased menetluspraktikal vabariigi parema töökorraldusega linna- ja rajooninõukogudes, kus nad omandavad praktilisi kogemusi oma tulevaseks tööks.

Haldustsükli lõpetajatele on avatud avarad võimalused tööks riigiaparaadis ning ühiskondlikes organisatsioonides.

VÄLJAVÕTE TRÜ ÕIGUSTEADUSKONNA ÕPPEPLAANIST

1. NLKP ajalugu	- E - 1,3; A- 2
2. Marksistlik-leninlik filosoofia	- E- 5,6
3. Poliitiline ökonomia	- E- 2,4; A-1,3
4. Teaduslik kommunism	- E- 8; A- 7
5. Võõrkeel	- E- 7; A- 1,2,3,4
6. Loogika	- E- 1
7. Riigi ja õiguse teooria	- E- 2; A- 8
8. NSV Liidu ja välisriikide riigi ja õiguse ajalugu	- E- 1,2
9. Poliitiliste õpetuste ajalugu	- E- 8
10. Rooma tsiviilõiguse alused	- A- 2
11. Riigiõigus	- E- 3
12. Nõukogude ehitus	- E- 7
13. Sotsialistlike välisriikide riigiõigus	- A- 4
14. Kodanlike ja koloniaalsõltuvusest vabanenud maade riigiõigus	- E- 7
15. Rahvusvaheline õigus	- E- 7
16. NSV Liidu kohtu ja prokuratuuri organisatsioon	- E- 1
17. Haldusõigus	- E- 4
18. Finantsõigus	- E- 8
19. Kriminaalõigus	- E- 4,6; A- 3,5
20. Kriminoloogia	- A- 8
21. Parandusliku töö õigus	- A- 7
22. Kriminaalprotsess	- E- 6; A- 5
23. Kriminialistika	- E- 8; A- 7
24. Psühholoogia (üld- ja kohtu)	- A- 8
25. Tsiviil- ja perekonnaõigus	- E-4,5; A- 3,5
26. Tööõigus	- E- 5; A- 4
27. Maaõigus ja looduse õiguslik kaitse	- E- 7

28. Kolhoosiõigus	- E- 8
29. Tsiviilprotsess	- E- 6; A- 5
30. Kohtustatistika (koos üldteooria alustega)	- A- 1,8
31. Raamatupidamise alused ja kohtulik ekspertiis	- A- 2
32. Prokurööri järelevalve NSV Liidus	- A- 7
33. Kohtumeditsiin ja kohtupsühiaatria	- A- 7,8
34. Vene keel	- E- 3; A- 1,2
35. Distsipliinid vastavalt spetsialiseerumisele ja valikkursused	- E- 9,9; A- 6,6,7,8,9,9
36. Kehaline kasvatus	- A- 1,2,3,4
Õppepraktika	- 6 (6 nädalat)
Menetluspraktika	- 9 (15 nädalat)

Riigieksamid: Riigi ja õiguse teooria
Poliitiline ökonoomia
Vastavalt spetsialiseerumisele
1) Kriminaalõigus
2) Riigiõigus
3) Nõukogude tsiviilõigus

Kõigil lõpetajatel tuleb kaitsta ka diplomitöö Riikliku Eksamikomisjoni ees.

M ä r k u s: E- eksam, A- arvestus; arvud näitavad semestrit, millal arvestus või eksam toimub.

TRÜ ÕIGUSTEADUSKONDA ASTUJAILT NÕUTAVAD
DOKUMENDID

1. Avaldus TRÜ rektori nimele Õigusteaduskonda astumiseks. Avalduses näidatakse, kas soovitakse õppida statsionaarselt või mittestatsionaarselt.
2. Iseloomustus kõrgemasse õppeasutusse astumiseks töökohast, sõjaväeosast või õppeasutusest (vähemalt kahe allkirja ja pitseriiga)
3. Keskkooli küpsustunnistus või kesk-eriõppeasutuse diplomi originaal koos lihtärakirjaga.
4. Arstitõend (vorm nr. 286).
5. 4 päevapilti (võetud ilma peakatteta, suurus 3 x 4).
6. Kohale saabumisel esitab sisseastuja isiklikult passi ja sõjaväepileti või arvelevõtmise tunnistuse.
7. Isikud, kes soovivad asuda õppima statsionaarselt ja kellel on vähemalt kaheaastane tööstaaž, esitavad ettevõtte või asutuse juhataja poolt tõestatud v a l - j a v õ t t e t õ õ r a a m a t u s t . Kolhoosi liikmed esitavad kolhoosi juhatause poolt tõestatud väljavõtte kolhoosi tööraamatust, millest peab nähtuma, kas avalduse esitaja on välja töötanud antud kolhoosis kehtestatud tööpäevade (normipäevade miinimumi) kahel viimasel aastal enne ülikooli astumise avalduse esitamist, kummagi aasta kohta eraldi.
Tööstaažiga isikud, kes võetakse TRÜ Õigusteaduskonda, peavad esitama õppeaasta alguseks tööraamatu.

Selle esitamata jätjad kustutatakse üliõpilaste nimekirjast

8. Ettevõtetest, organisatsioonidest või kolhoosidest TRÜ Õigusteaduskonda õppima suunatud isikud esitavad vormikohase suunamiskirja (vt. lisa 1).
9. Kaugõppeosakonda astumisel on eesõigus ettevõtete, kolhooside, sovhooside, asutuste ja organisatsioonide poolt õppima suunatud isikutel erialale, mis vastab sisseastuja töö iseloomule. Nad esitavad selle kohta vastava vormikohase suunamiskirja (vt. lisa 2).

Dokumendid TRÜ-sse astumiseks tuleb esitada 21. juunist kuni 31. juulini.

KESKKOOLILÕPETAJA ISELOOMUSTUS.

Nimi, ões- ja isanimi:

Sünniaasta: Rahvus: Kuuluvus ÜLKNÜ-sse (jah, ei)

Õppiskoolis alatesa. ja lõpetas..
.....a.

Programm iseloomustuse koostamiseks

1. Õppe edukus ja suhtumine õppetöösse. Õpilase üldine õppeedukus keskkooli vanemates klassides, millistes ainetes tugev, millistega raskusi. Õppimise süstemaatilisus, kohusetunne õppetöös.

2. Võimed ja huvid. Üldiste vaimsete võimete tase, õppeedukuse vastavus võimetele. Millistes ainetes ja alade suhtes ilmnevad suuremad võimed. Põhilised huvialad; huvide püsivus, kindla väljakujunenud huviala olemasolu. Klassi- ja kooliväline tegevus, osavõtt olümpiaadidest.

3. Kõlbeline pale ja iseloom. Kõlbelised omadused, maailmavaateline teadlikkus, printsiipiaalsus. Suhtumine ühiskondlikusse töösse. Ausus, kohusetundlikkus, muud silmapaistvad iseloomuomadused. Asend ja aktiivsus komsomoliorganisatsioonis, asend klassikollektiivis. Õpilasreeglite täitmine koolis ja väljaspool kooli.

4. Kodused tingimused. Õpilase sotsiaalne peritolu, perekonna koosseis; majanduslik, kultuuriline ja kasvatuslik olukord kodus; olulised õpilast mõjutavad tegurid väljaspool kooli.

5. Tervislik seisund. Kas mingeid tervisehäireid on, mis takistavad normaalset tööd. Vasimus vaimses ja kehalises töös.

6. Kutsevalik. Õpilase kavatsused kutsevaliku suhtes. Kooli seisukoht õpilase valiku suhtes, selle sei-

sukoha motiveering.

7. Edasine kasvatustöö õpilasega. Milliste omaduste kasvatamisele peaks pöörama tähelepanu asutus, kuhu õpilane pärast kooli lõpetamist õppima või töötama siirdub.

Direktor: (allkiri)

Komsomoliorganisats.

sekretär: (allkiri)

Klassijuhataja: (allkiri)

Kuupäev:

Ettevõtte (organisatsiooni)
nurgatempel
Väljaandmise kuupäev ja nr.

..... rektorile
Vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu 18. septembri
1959.a. määrusele nr. 1099 suunatakse
(perekonna-,

.....
ees - ja isanimi täielikult välja kirjutada)

(asutuse, organisatsiooni, tööliste, teenistujate, kol-
..... üldkoosoleku otsuse alusel.
hoosnikute jt.)

..... õppima
(protokoll nr. ja kuupäev (kõrgema õppeasutuse

..... erialale.
nimetus) (eriala nimetus)

.....
(ettevõtte või organisatsiooni nimetus)

kohustub sm. õppimise
ajal maksma temale igakuist stipendiumi, mis on 15% võrra
kõrgem kõrgemate õppeasutuste vastava kursuse üliõpilaste-
le ettenähtud stipendiumist.

Ettevõtte (organisatsiooni)

juhataja

Ettevõtte (organisatsiooni)
pitser

Parteiorganisatsiooni
sekretär

(riigivapi kujutisega või
tavaline)

Kohaliku ametiühingukomi-
tee esimees

Pearaamatupidaja (raamatu-
pidaja)

Ettevõtte (organisatsiooni)
nurgatempel
Väljaandmise kuupäev ja nr.

Tartu Riikliku Ülikooli Rektorile

Vastavalt NLKP KK ja NSVL Ministrite Nõukogu 3. septem-
bri 1966.a. määrusele nr. 739 on sm. (perekonna-,

.
ees- ja isanimi täielikult välja kirjutada)
.
(ettevõtte, asutuse, organisatsiooni nimetus)

.
üldkoosoleku otsuse alusel (kuupäev ja protokoll nr.)

suunatud õppima Tartu Riiklikku Ülikooli.
. erialale.
(eriala nimetus)

Sm. tootab.
(perekonnanimi koos onitsiaalidega)
.
(amet, eriala, kutse)

Ettevõtte (organisatsiooni) juhataja
Parteiorganisatsiooni sekretär
Kohaliku ametiühingukomitee esimees

Ettevõtte (organisatsiooni)
pitser
(riigivapi kujutisega või
tavaline)

S i s u k o r d

Saateks	3
1. Õigusteadlase eriala ajaloost ja ühiskondlik- poliitilisest tähtsusest (dots. k.t. A.Kiris)	5
2. Õigusteadlaseks õppimisest TRÜ Õigusteadus- konnas (prof. V. Kelder)	7
3. Esimesed sammud teaduseteel (dots.H.Schneider)	12
4. Üliõpilaste elu-olu teaduskonnas (v.õp. H.Saar- soo)	14
5. Õigusteadlase eriala kesksemate kutsete kut- sekirjeldusi	16
Väljavõte TRÜ Õigusteaduskonna õppeplaani- st	23
TRÜ Õigusteaduskonna astujailt nõutavad dokumen- did	25
Keskkoolilõpetaja iseloomustus	27
L i s a 1. Suunamiskiri stipendiaadile	29
2. Suunamiskiri kaugõppijale	30

ПРИДИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ ТГУ
На эстонском языке
Тартуский государственный университет
ЭССР, г.Тарту, ул.Пилекооле, 18.

Vastutav toimetaja L. Paul
Korrektor E. Uuspõld

Paikundamisela antud 11.IV 74. Notsatari-
paber 40x42,7/4. Trükipoogisid 2,0. Ting-
trükipoogisid 1,86. Arvestuspoogisid 1,4.
Trükiarv 300. ME 00351. Tell. nr. 501.
TEG rotaprint, ENSV, Tartu, Pilsoni tn.14.

Hind 4 kop.

4 kop.